

УДК347.965(091)(092)

<https://doi.org/10.33402/zuz.2024-20-184-194>

Ірина ВАСИЛИК

*кандидат історичних наук, доцент
керівник Центру досліджень адвокатури і права
проректор Вищої школи адвокатури
Національної асоціації адвокатів України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6903-0596>
e-mail: iryna_vasylyk@ukr.net*

ІСТОРІЯ АДВОКАТУРИ В ІМЕНАХ І ФАКТАХ

Витоки інституту адвокатури. Про історичний шлях української адвокатури через біографії її видатних представників дискутували вчені під час наукового семінару Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, зокрема відділу нової історії України та відділу української літератури, а також Інституту релігієзнавства – філія Львівського музею історії релігії – «Адвокатура України в іменах і фактах», який відбувся 29 жовтня 2024 р. у Львівському музеї історії релігії.

Організатор заходу кандидат історичних наук Ірина Орлевич запросила спікером керівника Центру досліджень адвокатури і права Національної асоціації адвокатів України (НААУ), проректора Вищої школи адвокатури, кандидата історичних наук, адвоката Ірину Василик.

Її доповідь була присвячена зображенню історичного шляху української адвокатури через біографії її видатних представників та цікаві й показові історичні факти. Загалом, було охоплено біографічний ракурс адвокатури від Литовсько-польської доби до початку Другої світової війни.

Зародження правової системи на території українських земель необхідно розглядати ще від заснування міст-держав Північного Причорномор'я, де були чітко виражені всі гілки влади; особливого значення набула судова з усіма сторонами процесу. Однак писемні згадки нам дає все ж княжий період і відомий збірник законів «Руська правда», де чітко прописано види злочинів та відповідальність за їх здійснення; сторона захисту представлена як «видоки» чи «приятелі», які повинні були захищати свого родича чи приятеля на суді.

Цікаво, що найдавніша європейська згадка про представництво сторони в суді сягає 1249 р., тоді Тевтонський орден надав дозвіл діяльності судових представників.

Першу згадку про адвокатів саме на українських землях, яких тоді називали прокураторами, встановив науковець Центру досліджень адвокатури і права НААУ, доктор історичних наук Михайло Довбищенко. Саме у львівських актових книгах він віднайшов договір від 4 листопада 1383 р. адвоката і клієнта – це найдавніший документ, знаний на сьогодні.

Завдяки поширенню магдебурзького права і створенню міст на території сучасної України професія адвоката була дуже затребуваною. Так, ми маємо надзвичайно

швидкий розвиток міської адвокатури в Галичині, яка у 40-х роках XIV ст. була приєднана до Польщі, натомість розвиток шляхетської адвокатури свого апогею досягне в Литовсько-польську добу. Формуванню професійної адвокатури сприяла змагальність та усність процесу.

Термінологія, відома на той час, – це прокуратор, умоцований (моць – адвокатське свідоцтво, надане князем), адвокат.

Загалом, розвиток адвокатури як самоврядної організації найбільше відбувався у Франції, реформи цієї корпорації швидко підхоплювала Німеччина, за нею Польща, тоді Галичина й аж потім Східна Україна. Часова різниця між Галичиною і Європою становила 50 років, і Наддніпрянщиною – 75 років.

Німецька правова традиція започаткувала в середині XVI ст. присягу адвоката перед Богом і судом сумлінно виконувати свій професійний обов'язок, а також правила професійної етики і відповідальність за їхнє порушення.

Більш деталізувала законодавство щодо адвокатури Польща, до складу якої належали українські землі. Так, українські адвокати того часу користувалися таким законодавством.

Законодавство, яке регулювало інститут адвокатури. Вислицький статут або «Велика хартія польської адвокатури», який видав король Казимир III 1347 р., увів польську адміністративну та судову систему та право жінок брати участь у процесі.

Нешавський статут 1454 р. зобов'язував суд надати адвоката малозабезпеченим особам.

Судебник Казимира 1468 р., ст. 22 – обов'язок адвоката бути особисто присутнім під час судового процесу.

Конституція 1543 р. регулювала діяльність комерційної адвокатури, вводила обов'язкову присягу адвоката.

Постанова Варшавського сейму 1638 р. створила дисциплінарні органи адвокатури, з метою підняття етичного рівня адвокатів, запровадила суворіші методи покарання.

Конституція 1726 р. надала статус «агентів» і право помічникам та стажистам представляти інтереси клієнтів у судах. Конституція 1766 р. – формувати реєстри помічників адвокатів («аплікантів», «агентів»), із метою надання їм належної фахової підготовки;

Сеймова Конституція від 1768 р. закріплювала обов'язок вести реєстр адвокатів при судах.

Щодо дисциплінарної відповідальності адвокатів – були такі стягнення: вигнання із міста, безчестя, побиття різками, смертна кара методом зітнення голови або «на горло», тобто через повішання – за передачу документів протилежній стороні, спалення на вогнищі – за підробку документів. Такі види покарання були й у наступний польсько-литовський період та до кінця періоду Гетьманщини.

Адвокатура України в Литовсько-польську добу. Адвокатура відіграла важливу роль у культурному житті українського суспільства Литовсько-польської доби. Зародившись у час докорінних політичних та економічних реформ XVI ст. та знайшовши правове закріплення у Литовських статутах, інститут адвокатури був покликаний до життя передусім необхідністю захисту господарських прав шляхти в умовах поживлення економічних відносин.

Найдавніші сторінки історії адвокатури України розпочинаються з Волині. На основі архівних документів працівники Центру досліджень адвокатури і права НААУ встановили імена 28 адвокатів Волині XVI–XVII ст. Ці, вперше відкриті імена, дають уявлення про суспільне становище і соціальний рівень адвокатського корпусу. Їхні життєписи свідчать, що адвокати представляли інтереси клієнтів у судах, серед яких були як знакові особистості того часу та єпископат, так і незаможні верстви населення. Неодноразово адвокати виступали дипломатами, учасниками політичних перемовин, радниками гетьманів, меценатами та фундаторами церков тощо.

Волинська адвокатська корпорація Литовсько-польської доби характеризується й участю жінок як судових захисників. Діяльність жінок-адвокатес відбувалася на постійній основі.

Жінки-адвокати XVII ст. У 40–60-х роках XVII ст. жінки отримували від чоловіків доручення (плєніпотенції) для представлення своїх справ у судах. Стали відомі в цей час Аполонія Калусовська та Єва Вигановська, які 1663 р. представляли в судах інтереси своїх чоловіків. Вони не лише мали на руках відповідне доручення, але реально брали участь у процесі, зокрема в контроверсіях (дебатах).

ЦЕТНЕРІВНА Магдалена (зг. 1645 р.) – перша відома жінка на Волині, що виконувала функції судового захисника (адвоката), надавала правову допомогу на комерційній основі. Доручення на її ім'я зберігаються у актових книгах Кременецького гродського суду за 1645 р.

ЗАКРЕВСЬКА Маріана (зг. 1663 р.) – перша відома жінка-адвокатеса на Волині, яка не лише мала повноваження на ведення справ у судах, але чия участь у судових слуханнях у статусі «умоцованої», тобто адвоката, має документальне підтвердження. У судовому декреті згадані контроверсії (дебати) сторін, у яких брала участь М. Закревська.

«Церковні адвокати» – архиєрейські і монастирські стряпчі. Починаючи з XVIII ст., поняття «стряпчий» означало чин деяких службових осіб, що виконували різноманітні господарські обов'язки при дворі російського царя.

У XVIII ст. це був урядовець при губернських прокурорах, що здійснював судовий нагляд у повітах Росії. З XIX ст. це – особа, допущена до адвокатської практики в комерційних судах.

Особливу категорію становили монастирські й архиєрейські стряпчі, які, крім чернечої діяльності, виконували різні доручення, пов'язані з матеріальними інтересами обителі чи цілої єпархії.

Адвокати Києво-печерської лаври.

ІЄРОФЕЙ – намісник Трубчевського Чолнського монастиря.

ВАРСОНОФІЙ (Тихонович Венедикт), 1730 р. – уповноважений лаври в Санкт-Петербурзі, уставник Троїце-Сергіївської лаври.

ФЕОФАН (Сулима) – стряпчий уповноважений Києво-Печерської лаври в Росії, ігумен Железоборовського монастиря, архімандрит Галицького Паїсієвого монастиря.

ПРАКЛІЙ (Лятошевич Іван), 1715 р. – 12 травня 1770 р. – ігумен Троїцького монастиря, керівник Печерської друкарні.

КАЛІСТ – намісник Новопечерського Свенського монастиря.

СОФІРОНІЙ (Тернавіот Степан), 1725–1771 рр. – стряпчий, уповноважений Києво-Печерській лаври в Росії, архімандрит, ректор Костромської семінарії.

ФЕОДОСІЙ (Балабуха Гант Васильович), 1728 р. – 24 липня 1794 р. – ігумен, член Духовного собору.

«Церковні адвокати», що досягли архієрейського сану. Варлаам Ясинський – митрополит Київський, Галицький та всієї Малої Росії (1690–1707).

Йосаф Кроковський – митрополит Київський, Галицький та всієї Малої Росії (1708–1712).

Стефан Яворський – митрополит Рязанський і Муромський (1700–1722).

Іоан Максимович – митрополит Чернігівський і Новгород-Сіверський (1697–1710).

Іларіон Кондратовський – єпископ Переяславський і Бориспільський, архієпископ Новгород-Сіверський і Глухівський, Мстиславський, Оршанський та Могильовський.

Сильвестр Кулябка – єпископ Костромський і Галицький (1745–1750), архієпископ Санкт-Петербурзький і Шліссельбурзький (1750–1761).

Адвокатура Гетьманщини. Соціальне походження адвокатів Гетьманщини. Полковники, сотники, бунчукові та знакові товариші, полкові та сотенні писарі, військові канцеляристи, прості козаки, бурмістри, прості міщани, монахи (у справах монастирів).

Судочинство справляли: гетьман, Козацька рада (загальна або старшинська), у XVIII ст. певні судові функції мали Генеральна військова канцелярія та полкові канцелярії.

Науковці Центру досліджень адвокатури і права НААУ (доктор історичних наук Віктор Брехуненко та кандидат історичних наук Іван Сеняк) встановили перші адвокатські династії періоду Гетьманщини, які походили з незаможної української шляхти.

Адвокатські династії: Бобриковичів, Божкевичів, Бруяків (Волинь), Барановських, Васьковських, Верещак, Виговських та ін. (Київщина); династія Миньковських (Вінниччина); династія Виговських – рідні брати гетьмана Івана Виговського своєю сімейною справою мали адвокатуру. Адвокатом гетьмана Івана Виговського був Федір Верещака, який став автором положень Гадяцького договору. Порубаний із прихильниками на «чорній раді» козаками, які були проти укладання мирової угоди з Польщею, похований у с. Германівка Обухівського р-ну Київської обл. На сьогодні це найдавніше, відоме поховання адвоката.

Адвокати з високопосадовців Гетьманщини. Петро Милорадович – чернігівський полковник.

Григорій Полетика – перекладач Синоду.

Стефан Полетика – рідний брат Григорія Полетики.

Григорій Фридрикевич – надвірний радник.

Іван Галаган – син полковника Григорія Галагана.

Максим Стороженко – надвірний радник Чернігівського суду.

Пилип Купчинський – яготинський сотник.

Лука Бугаєвський – швагро сотника срібнянського Миколи Троцини.

Денис Тихович – полковий прилуцький писар.

Яків Мироновський – ніжинський бурмістр.

Сава Гузовський – писар підкоморського суду.

Українські адвокати в добу Австро-Угорської імперії (кінець XIX – початок XX ст.). Революційні події «Весни народів» 1848–1849 рр. сприяли формуванню незалежної судової влади в Австро-Угорській імперії.

За Тимчасовим положенням про адвокатуру від 1849 р. утворена Львівська палата адвокатів. Адвокати, розпочинали свою діяльність у Галичині, вносились у відповідний адвокатський реєстр у Львові та підпорядковувалися дисциплінарним органам Львівської палати адвокатів.

Постійним положенням про адвокатуру від 6 липня 1868 р. остаточно закріплювалася:

- самоврядність й автономія адвокатури;
- повна свобода адвокатської діяльності;
- незалежність адвокатури від судової влади;
- правозаступництво і представництво як основні функції діяльності;
- внутрішньостановий розгляд адвокатськими палатами дисциплінарних питань;
- принципи визначення розмірів адвокатських гонорарів.

Вимоги до кандидатів в адвокатуру:

- австрійське підданство;
- правоздатність і дієздатність;
- юридична освіта, звання доктора права;
- адвокатські іспити (ригоризи);
- семирічна юридична практика (рік судової і шестирічна адвокатська); для осіб, які не менше 5 років перебували на посаді радника суду, наявність звання доктора права і складання адвокатського іспиту не були обов'язковими.

Перевірку дотримання цих вимог здійснював Крайовий апеляційний суд у Львові.

Ірина Василик та Ірина Орлевич

Найвідоміші представники «Адвокатської доби».

Володимир Лучаковський – адвокат, бургоміст (мер) Тернополя. У 1867 р. захистив докторську дисертацію у Ягеллонському університеті на тему: «Про причини, які викликають погані наміри». У 1872 р. відкрив у Тернополі власну адвокатську контору. Захищав на суді відомого письменника Івана Франка, а також права громади греко-католицьких міщан на фундації князя Костянтина Острозького, захищав права простих громадян.

Здійснив переклад із німецької на українську мову «Карного закону» та «Карної процедури», зібрав матеріали до правничої термінології.

Тернопіль за каденції мера В. Лучаковського: розбудова міста за європейським зразком; економічний розвиток; телефонізація, електрифікація; електричне освітлення вулиць; каналізація; заснування української гімназії; збудування залізничного вокзалу.

Початок адвокатського самоврядування в українських губерніях Російської імперії. Адвокатське самоврядування на українських землях, що входили до складу Російської імперії, було організоване внаслідок судової реформи 1864 р.

В Україні було утворено лише дві ради присяжних повірених: Харківську й Одеську. Створення адвокатського самоврядування у Києві тривалий час забороняла царська адміністрація. Проте при Київському окружному суді існував прототип такої ради – Розпорядчий комітет консультації присяжних повірених, який об'єднував київську адвокатуру. Ініціатором його створення був видатний київський адвокат Олександр Соломонович Гольденвейзер.

У березні 1916 р. відбулися вибори першої в історії київської адвокатури Ради присяжних повірених, на яких головою обрали Дмитра Григоровича-Барського. У справді демократичний спосіб київські адвокати нарешті отримали таке довгоочікуване самоврядування. Київській раді присяжних повірених вдалося проіснувати з кінця березня 1916 р. і до кінця осені 1919 р., коли в Києві владу захопили більшовики.

На 1917 р. у Києві працювало 755 присяжних повірених та їхніх помічників.

Провідні адвокати-будителі перелому XIX–XX ст.

Микола Міхновський, Харків, автор політичної ідеї самостійної України.

Ілля Шраг, Чернігів, голова української фракції у Російській Думі.

Теофіл Окуневський, Городенка, перший український адвокат – депутат австрійського парламенту.

Олександр Кониський, Ніжин, автор духовного гімну «Боже, великий, єдиний».

Кирило Трильовський, Коломия, організатор спортивно-пожежного товариства «Січ», автор гімну Українських січових стрільців.

Адвокатура під час Української революції 1917–1921 рр. Відомо, що 22 адвокати були членами Української Центральної Ради (УЦРади) – представницького органу українського народу, а з листопада 1917 р. – парламенту Української Народної Республіки (УНР).

Адвокати були обрані міськими головами і депутатами органів місцевого самоврядування, розбудовували мережу політичних партій, засновували й розвивали громадські організації.

Серед прізвищ відомих адвокатів – київський міський голова Євген Рябцов.

Один із засновників УЦРади і заступник її голови Федір Крижанівський, член УЦРади та ідеолог українського самостійництва – Микола Міхновський, міністр польських справ УНР – Мечислав Міцкевич та багато інших.

У добу Української революції 1917–1921 рр. була створена перша професійна організація правників-українців – Українське правниче товариство, серед засновників якого були адвокати Михайло Ткаченко, Андрій Яковлів, Валентин Садовський.

Адвокати-Президенти

Адвокат Євген Петрушевич

3.06.1863–29.08.1940

Президент Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР)

Навчався на правничому факультеті Львівського університету та отримав ступінь доктора права. У 1896 р. відкрив адвокатську канцелярію у Львові, за рік – у

Сокалі. Як адвокат здобув прихильність широкого загалу професійним захистом від сваволі властей.

У 1908 р. переніс адвокатську канцелярію до м. Сколе, де невдовзі став посадником (мером) міста. Закладав мережу осередків товариства «Просвіта», головував у повітовій «Просвіті» у Сокалі, заснував ощадну касу, очолював боротьбу проти москвофільства.

Депутат Віденського парламенту і Галицького крайового сейму; Член Головної та Загальної Української Ради, голова Української Парламентської Репрезентації.

Із 19 жовтня 1918 р. став президентом Української Національної Ради (УНРади); із 1 листопада 1918 р. – президент ЗУНР; член Директорії УНР. Диктатор Західної області УНР.

Із серпня 1920 р. до травня 1923 р. – президент ЗУНР в екзилі у Відні.

Помер у м. Гермсфдорф біля Берліна. Перепохований у Львові на Личаківському цвинтарі.

Адвокат Андрій Лівницький

9.04.1879–17.01.1954

Перший президент УНР в екзилі

Навчався на математичному і правничому факультетах Київського університету. Очолював студентську «Громаду» в Києві.

Працював адвокатом, присяжним повіреним, юрисконсульт, мировим суддею в Лубнах, Каневі, Золотоноші. З 1913 р. – мировий суддя Золотоніського округу.

У березні 1917 р. призначений Золотоніським повітовим, а 1 серпня 1917 р. – Полтавським губернським комісаром. Член УЦРади. Входив до складу української делегації на мирних переговорах із Німеччиною у Брест-Литовську.

За Директорії був одним з організаторів Трудового конгресу, обіймав посади: тимчасовий керівник Міністерства внутрішніх справ УНР, товариш міністра юстиції, міністр юстиції і заступник голови Ради Міністрів у кабінеті Бориса Мартоса, керівника Міністерства закордонних справ і міністр юстиції УНР, заступник голови Ради міністрів у кабінеті Івана Мазепи.

Із жовтня 1919 р. А. Лівницький – голова дипломатичної місії УНР у Польщі. 21 квітня 1920 р. підписав двосторонню політичну та торгово-економічну конвенцію з Польщею – Варшавський договір. У жовтні 1920 р. став головою Ради народних міністрів УНР. Після вбивства Симона Петлюри, з 1 червня 1926 р. став заступником голови Директорії і Головним отаманом військ УНР, очолив Державний центр УНР на еміграції.

Під кінець Другої світової війни А. Лівницький переїхав із Варшави до Німеччини. Під його керівництвом уряд в еміграції активізував свою діяльність. У 1948 р. за його ініціативи було створено УНРаду. Того ж року, після реорганізації Державного центру, у склад якого було введено посаду президента, його обрали першим президентом УНР в еміграції.

Помер А. Лівницький у м. Карлсруе (Німеччина). У 1965 р. перепохований на українському цвинтарі святого Андрія в Бавнд-Бруці (США).

Адвокат Степан Витвицький

13.03.1884–9.10.1965

Другий президент УНР в екзилі

Навчався на правничому факультеті у Львівському університеті, де очолював студентське товариство «Академічна громада». У 1904 р. перевівся на юридичний факультет Віденського університету.

У 1908 р., після закінчення навчання, захистив докторат права і того ж року почав працювати помічником адвоката в канцелярії Володимира Охримовича.

У 1910 р. із сім'єю переїхав до Дрогобича, де працював у юридичній компанії відомого адвоката, громадського діяча і письменника Ярослава Окуневського.

У жовтні 1918 р. С. Витвицький відкрив у Львові в будинку Ставропігійського інституту власний адвокатський офіс.

Брав активну участь у становленні уряду ЗУНР. А 4 січня 1919 р., після створення постійної Президії УНРади, С. Витвицького обрано її секретарем.

Під час проголошення Соборності був у складі делегації від ЗУНР і разом із адвокатом та політиком Левом Бачинським підписав грамоту – звернення УНРади і Ради державних секретарів ЗУНР від 16 січня 1919 р. із викладом змісту Закону про злуку. А січня 1919 р. у Києві, на засіданні Трудового конгресу, С. Витвицький зачитав Ухвалу УНРади ЗУНР, яка ратифікувала Акт Злуки.

Із 12 лютого 1919 р. С. Витвицький став міністром закордонних справ ЗУНР.

Після розпуску уряду ЗУНР у 1923–1939 рр. С. Витвицький продовжив адвокатську діяльність у Дрогобицькому повіті. У 1935 р. та 1938 р. був обраний депутатом до польського сейму.

Із початком Другої світової війни адвокат С. Витвицький поселився в м. Сянок, звідти емігрував до Німеччини. Був в організаційній комісії щодо створення УНРади, до складу якої увійшли представники всіх політичних партій, що діяли в еміграції. На її першій сесії 16 липня 1948 р. С. Витвицький обраний заступником голови і міністром закордонних справ.

У 1951 р. УНРада призначила С. Витвицького представником уряду УНР у США. Після смерті першого президента УНР в екзилі, адвоката Андрія Лівицького, у березні 1954 р. другим президентом УНР було одногослосно обрано адвоката Степана Витвицького. На цій почесній посаді він захищав національні права українців, обстоював ідеї державності та соборності.

Помер 1965 р. у Нью-Йорку, похований на українському православному цвинтарі у Баунд-Бруку (США).

Адвокати-прем'єр-міністри

Адвокат Кость Левицький

18.11.1859–12.11.1941

Прем'єр-міністр і міністр фінансів ЗУНР

У 1878 р. закінчив Станіславівську (тепер – м. Івано-Франківськ) гімназію, випускник юридичного факультету Львівського та Віденського університетів. Співзасновник і голова товариства «Кружок правників» (1881); редактор українського правового журналу «Часопис правнича» (1889–1900); багаторічний президент Товариства українських правників у Львові.

У 1884 р. захистив докторську дисертацію. Із 1890 р. займався приватною адвокатською практикою у Львові. Допомігав створити і брав участь у роботі низки важливих економічних організацій: «Народна торгівля»; страхове товариство «Дністер»; Краєвий союз ревізійний (очолював із 1904 р.); Земельний банк гіпотечний; Краєвий союз кредитовий, згодом «Центробанк», який він очолював із 1898 р. по 1939 р.

У 1899 р. виступив співзасновником, а згодом обраний головою Української національно-демократичної партії (УНДП).

Депутат (посол) австрійського парламенту (із 1907 р.) і Галицького краєвого сейму (із 1908 р.) Голова українських фракцій у Державній Раді Австро-Угорщини та Галицькому крайовому сеймі (1907–1918).

Під час Першої світової війни очолював Головну Українську Раду (1914) та Загальну Українську Раду (1915). А 9 листопада 1918 р. обраний прем'єр-міністром Державного Секретаріату ЗУНР. Член закордонного уряду ЗУНР Євгена Петрушевича у Відні (1920–1923), у якому обіймав пост уповноваженого з питань преси і пропаганди, а з 1921 р. – уповноважений закордонних справ ЗУНР. У 1924 р. повернувся в Галичину, де продовжив громадську та наукову діяльність. Голова Союзу українських адвокатів, член органу адвокатського самоврядування – Найвищої ради адвокатів (1925–1939), редактор юридичного видання «Життя і право».

Був заарештований органами НКВС, відбув дворічне ув'язнення у Москві на Луб'янці. Помер у Львові, у листопаді 1941 р.

Адвокат Сидір Голубович

6.03.1873–12.01.1938

Другий прем'єр-міністр ЗУНР, міністр судівництва

Відомий український політичний і державний діяч, член Української національно-демократичної партії.

Депутат Австрійського парламенту та Галицького крайового сейму.

Видавець часописів «Подільське слово», «Подільський голос».

Член Загальної Української Ради, уповноважений із внутрішніх справ президента ЗУНР Євгена Петрушевича.

Із 4 січня 1919 р. – голова (прем'єр-міністр) Державного Секретаріату ЗУНР та міністр фінансів, торгівлі та промисловості.

Голова Української трудової партії. Став одним з ініціаторів створення Українського національно-демократичного об'єднання. Наприкінці 1920-х – у 1930-х роках брав активну участь у суспільно-політичному житті Галичини.

Адвокат Степан Баран

25.01.1879–04.07.1953

Прем'єр-міністр УНР в екзилі

Відомий український громадський і політичний діяч, публіцист, дійсний член Наукового товариства імені Тараса Шевченка.

У 1913–1919 рр. був членом Української національно-демократичної партії, входив до складу Народного Комітету, секретар УНДП.

Входив до президії Головної Української Ради (1914) та Загальної Української Ради (1915), головний редактор тижневика «Свобода».

Під час Першої світової війни С. Баран перебував у м. Холм (Польща), де видавав газету «Холмська земля».

Член Національної Ради ЗУНР, міністр земельних справ у першому уряді ЗУНР.

Із кінця 1919 р. увійшов до складу Всеукраїнської Національної Ради, був обраний заступником голови цього політичного об'єднання.

У 1922–1923 рр. очолював осередок товариства «Просвіта» у Тернополі, видавав газету «Подільський голос».

У 1928–1939 рр. – депутат польського сейму, один із організаторів Української Парламентської Репрезентації у вищому законодавчому органі Польщі.

Як адвокат виступав захисником у політичних судових процесах над учасниками українського національно-визвольного руху у Західній Україні.

У післявоєнний період жив в еміграції. Перебуваючи в Німеччині, був першим головою Спілки українських журналістів на еміграції (1946).

У 1951–1953 рр. – очолював уряд УНРади.

Автор праць: «Статистика середнього шкільництва у Східній Галичині в 1848–98» (1910), «Історія української адвокатури» (1934), «Земельна справа в Галичині» (1947), «Митрополит Андрій Шептицький» (1948)

Помер та похований у Мюнхені (Німеччина).

Українська адвокатура на еміграції. Станіслав Дністрянський, ректор Українського вільного університету, академік Всеукраїнської академії наук, автор проекту Конституції ЗУНР.

Адвокат Отто Ейхельман, автор проекту Конституції УНР, професор Українського вільного університету (УВУ), м. Мюнхен, Німеччина.

Андрій Яковлів, адвокат, ректор УВУ.

Володимир Старосольський, адвокат, професор УВУ.

Адвокатура в радянський період: Київська губернська колегія захисників. У радянському праві 1920-х років адвокатура отримала нову законодавчо оформлену назву своєї професії – захисник. Відомо, що 229 захисників увійшло до першого складу колегії, з них 133 – по Києву і 96 – по округах Київщини.

У приміщенні Київського губернського суду 4 березня 1923 р. відбулися вибори першого складу Президії Київської губернської колегії захисників. Головою Президії було обрано Болеслава Скарбека.

До складу першої Президії Київської губернської колегії захисників увійшли: один із найдосвідченіших тогочасних криміналістів Микола Пухтинський; цивілісти, які мали найбільший авторитет серед юристів і популярність серед населення – Григорій Лазарев та Ісаак Пекар.

Найактивнішими серед членів Президії були: Ілля Крігель, Микола Пухтинський та Семен Ратнер – досвідчені адвокати старшого покоління.

У 1923 р. – 6 юридичних консультацій у Києві надали допомогу 5 500 громадянам.

У 1927 р. – кількість звернень громадян до юридичних консультацій налічувала 26 тис.

Адвокатура в добу Великого терору: політичні репресії проти адвокатів і юристів в 1937–1938 рр. Після захоплення влади в Україні більшовиками, упродовж 1920–1930-х років морально й фізично була знищена стара університетська професура. За деякий час розігнали юридичні установи Всеукраїнської академії наук. Розпочалися репресії проти адвокатів і трагічним наслідком Великого терору стало «репресоване правознавство».

Аналіз радянського судочинства 1930-х років вказує на те, що розширення прав адвоката, зокрема у кримінальному процесі, постійно супроводжувалося встановленням більш пильного контролю над адвокатурою, яку ставили в залежність від державного апарату.

Народний комісаріат юстиції (НКЮ) УРСР 15 жовтня 1937 р. затвердив Наказ про колегії захисників, у якому вказувалось, що судовий захист і юридичну допомогу громадянам, державним і громадським організаціям колегії захисників надають через

юридичні консультації. Перехід адвокатури на колективні форми організації діяльності адвокатів, з одного боку, об'єднав їх, а з іншого – дозволив посилити втручання у їхню професійну діяльність. Наказ НКЮ УРСР тотально підпорядковував київську адвокатуру органам каральної юстиції УРСР.

У 1937 р. відбувся погром адвокатури, у наслідок якого багато адвокатів і правників було розстріляно в підвалах НКВС. Розправа над адвокатурою й сьогодні залишається «білою плямою» в історії.